

Narava Slovenije od preteklosti do sedanjosti in odnos Slovencev do nje: še drug pogled

'Slovenija, od kod lepote tvoje?' nas s pesmijo sprašujejo Avseniki. Pa bi znali odgovoriti, se jih zavedamo, ali so nam lepote Slovenije same po sebi umevne?

Ko postopoma odstiramo odgovore na to vprašanje, se ustavimo pri naravnih danostih, najprej pri legi naše države. Umeščena je med dve morji: sedanje Jadransko in nekdanje Panonsko. Poleg tega je na stiku Alpskega loka in Dinarskega gorovja. Če bi se potopili še globje v geološko preteklost, je treba gotovo omeniti, da je na Koroškem stik med Evrazijsko in Afriško tektonsko ploščo. Čez Slovenijo poteka še ena tektonska brazda, ki se vidi celo iz vesolja. To je 120 km dolga idrijska prelomna cona. Ob njej so, poleg znamenitega rudišča živega srebra, nanizana tudi kraška polja, med katerimi sta najbolj znana Cerkljarsko in Planinsko polje.

Zaradi te lege je bilo območje Slovenije med ledenimi dobami naraven prehod za umik rastlinskih in živalskih vrst proti jugu. Po koncu ledenih dob so se selitve nadaljevale v nasprotni smeri. Zato je število različnih vrst na tem območju še dodatno bogatejše.

*Slika zgoraj: Človeška ribica (močeril, *Proteus anguinus*) v svojem naravnem okolju.
(foto: Arne Hodalič, [Commons Wikimedia](#))*

*Slika zgoraj: Svinjska jama, mokrica (*Titanethes albus*).
(foto: Franc Malečkar, [Wikipedija](#))*

Slovenija velja za vročo točko biotske raznovrstnosti, a je treba to trditev trezno pretresti. V svetovnem merilu izstopajo samo podzemne živali. Glede števila različnih živalskih vrst, ki stalno živijo v podzemlju, smo dejansko v svetovnem vrhu. Večina ljudi pozna človeško ribico, medtem ko druge, zelo posebne, mnogo manjše slepe rakce, hrošče in druge živali cenijo predvsem raziskovalci. Sicer imamo veliko število različnih rastlin in živali na majhnem območju, vendar je število endemičnih vrst, torej takšnih, ki živijo pretežno v Sloveniji, v svetovni primerjavi vendarle skromno.

Lega Slovenije je zanimiva tudi v kulturno-zgodovinskem pogledu. Postojnska vrata so najudobnejši prehod iz vzhodne Evrope proti Sredozemlju, saj so se s tem izognili zahtevnim prehodom čez alpske prelaze. Od prazgodovine je čez naše ozemlje potekala Jantarska trgovska pot, sedaj pa jo nadomeščajo avtoceste.

Verjetno so se ravno zaradi te prehodnosti na tem območju prepletle romanska, germanska in slovanska kultura. Prehodnost je pomenila tudi veliko nevarnost, zato so se staroselci v nevarnosti umikali na višinske postojanke, kot so na primer Toncov grad pri Kobaridu, Ajdna pri Jesenicah ali Rifnik pri Šentjuri. Vse to je prispevalo k veliki kulturni pestrosti tega prostora.

Skratka, raznolikost na majhnem območju, je največja posebnost Slovenije. Ne kaže se samo v pestrosti biotske raznovrstnosti, v hitrem menjavanju pokrajinskih slik, ampak tudi v etnologiji, narečjih, navadah, kulinariki in nenazadnje v raznolikosti vin!

Druga značilnost slovenske narave je gozdnatost. Gozdovi pokrivajo 58 % ozemlja Slovenije. Pa ne samo to, so večinoma sonaravno gospodarjeni, zato imajo tudi veliko naravovarstveno vrednost. Gozd niso le drevesa, so velemesto z mnogimi prebivalci, povezavami in odnosi. Bogat ekosistem. Bolj kot je ekosistem bogato razvit in razvejan, bolj je odporen na spremembe. Velja tudi za podnebne spremembe, ki smo jim priča.

Tretja značilnost je, da je Slovenija pretežno kraška, saj apnenec in dolomit sestavljata kar 43 % površja. Pred dobrimi sto leti je bila za kraški del značilna pusta, kamnita pokrajina. V današnjem času je večina krasa ozelenela, ostajajo pa mnogi kraški pojavi, od površinskih škrapelj in vrtač, do podzemnih jam. Teh v Sloveniji ne manjka, saj je registriranih že več kot 16.400 jam. Med njimi omenimo vsaj turistično najbolj obiskano Postojnsko jamo, Škocjanske jame, vpisane v seznam svetovne dediščine pri UNESCO in brezno Čehi 2, ki velja za najglobljo jamo pri nas (1505 m).

*Slika: Škocjanske jame, Schmidlova dvorana
(foto: Peter Skoberne)*

Četrta posebnost je kulturna krajina. V Sloveniji, razen prostorsko zelo omejenih izjem, ni več neokrnjene, deviške narave. Človekov pečat je morda kje manj zaznaven, vendarle prisoten. Vendar je sonaravno življenje naših prednikov oblikovalo tudi sonaravno krajino, ki jo doživljamo kot estetsko, lepo. Ker so bili odvisni le od energije svojih rok in delovne živine, so morali zelo skrbno pretehtati, kako preživeti. Ta izkustva niso izvirala iz študija trajnostnih načel, ampak iz neposrednih življenjskih izkušenj.

To bi bil kratek odgovor na vprašanje, ki so mi ga tujci velikokrat zastavili: ***'Kaj pa je značilno za Slovenijo?'***

Kakšen pa je odnos Slovencev do narave?

Načeloma pozitiven, je del našega narodnega ponosa. Tudi turistična industrija v veliki meri temelji na tej pozitivni, zeleni sliki slovenske narave. Ko se od načel pomaknemo v realno življenje, pa se začne ta pozitivna podoba krhati.

Od industrijske revolucije naprej imamo na voljo vedno več energije, ki nam omogoča uresničevanje najbolj drznih zamisli. Omogoča nam celo občutek, da obvladamo naravo in nismo več od nje odvisni. Ker smo po naravi nagnjeni k udobju in obilju, nam današnji čas omogoča, da spreminjamo način življenja v to smer. Vendar pomeni živeti preko naravnih danosti, živeti na račun drugih ljudi in narave. Osnovna težava je, da je spodnja meja preživetja mnogo bolj jasno opredeljena od zgornje meje obilja

in ugodja. Proti tej odprti zgodnji meji nas spodbuja lažna potrošniška paradigma ekonomije – nenehna rast! Neomejena rast v omejenem sistemu se ne izide!

Zato so bili že prvi odzivi na posledice industrijske revolucije v drugi polovici 19. stoletja, pozivi k ohranjanju narave. Sprva klici posameznikov, nato postopno organiziranje in nastanek naravovarstvene zakonodaje, služb in vedno večje zavedanje civilne družbe.

*Slika zgoraj: Planika (*Leontopodium alpinum*)
(foto: Lucas Hirschegger, [Wikimedia Commons](#))*

*Slika desno: Blagajev volčin na Polhograjski Grmadi
(*Daphne blagayana*), zavarovan l. 1898
(foto: Benjamin Zwitnig, [Wikimedia Commons](#))*

Pojavljati so se začela zavarovana območja, vrstile so se tudi prepovedi uničevanja rastlinskih in živalskih vrst. Tudi na Slovenskem: planika je bila prva zavarovana rastlinska vrsta na Goriškem (1897), leta 1892 je gozdar Hufnagel v kočevskih gozdovih grofa Karla Auersperga v gozdnogospodarskem načrtu izločil iz rabe nekaj oddelkov.

Slika zgoraj: Trop ovac v Krnskem pogoju, v ozadju Triglav – Triglavski narodni park (foto: Peter Skoberne)

Slika levo: Slap Savice – Triglavski narodni park (foto: Peter Skoberne)

Leta 1908 je Albin Belar poskušal z najemom Doline Triglavskih jezer za zavarovano območje. Njegova zamisel se je uresničila šele leta 1924. Območje je postalo jedro sedanjega Triglavskega narodnega parka.

Okoli 15 % Slovenije je zavarovane z različnimi zavarovanimi območji, od narodnega, regijskega, krajinskega parka, do naravnih rezervatov in naravnih spomenikov.

*Slika zgoraj: Clusijev svišč (*Gentiana clusii*), poljudno imenovan tudi encijan, je v Sloveniji zavarovan od leta 1922 in podobno kot planika velja tudi za enega od simbolov našega alpskega sveta. (foto: Peter Skoberne)*

*Slika levo: Gorski narcis (*Narcissus poeticus*). Znano rastišče, zavarovano kot naravna vrednota državnega pomena: Golica v Karavankah nad Jesenicami. (isti avtor)*

K temu je treba še prišteti območja omrežja Natura 2000, ki je namenjeno ohranjanju ugodnega stanja evropsko pomembnih rastlinskih in živalskih vrst ter habitatnih tipov. Natura 2000 pokriva dobrih 37 % Slovenije, se pa v veliki meri prekrivajo z zavarovanimi območji. Delež sodi v sam evropski vrh, kar ni presenetljivo, saj dokazuje to, kar že vemo – narava Slovenije je nekaj posebnega in dokaj dobro ohranjenega!

Slika: Zelenci, izvir Save Dolinke pri Podkornu, ležijo na severnem robu Triglavskega narodnega parka. (foto: Peter Skoberne)

Zelenci so bili obnovljeni v okviru projekta Ohranjanje in upravljanje sladkovodnih mokrišč v Sloveniji – [Wetman](#) (2011-15, izvajal Zavod RS za varstvo narave s partnerji), sofinanciranega s sredstvi EU in

nacionalnimi sredstvi. Cilj projekta: izboljšanje stanja šestih slovenskih mokrišč, ki so opredeljena tudi kot območja Natura 2000. To so Pohorska barja, Zelenci, mrtvice Mure pri Petišovcih, Planik, Vrhe in Gornji kal.¹

Namen teh območij je ohranjati podedovano narodno zlatnino naslednjih rodovom. V svetu, kjer ritem življenja narekuje potrošništvo in pehanje za obilje, to ni lahko. Takšno življenje pogloblja odtujenost od narave, vključno s soljudmi. Zato imajo zavarovana območja poleg ohranjanja še eno pomembno vlogo: so priložnost, da jih obiščemo, se prepustimo čudenju in morda spet navežemo kakšno povezovalno nitko.

Od narave se v resnici ne moremo odtrgati, preveč smo od nje življenjsko odvisni. Pretrgamo lahko le naš odnos. Potem nam pri osebni odločitvi ne bo pomenila prav nič!

Varstvo narave ne more ohraniti narave, narava celo ne potrebuje varstva. Potrebuje ga človek, da ga vsaj nekoliko omejuje v brezobzirni drznosti, da ga prizemlji, ali morda celo strezni. Varstvo narave se namreč ukvarja večinoma s simptomi, posledicami že sprejetih odločitev, demokratično odločanje pomeni le doseganje nekega konsenza, ki ni nujno najbolj v korist naravi.

Če res želimo kaj spremeniti, se je treba usmeriti na vzroke. Papež Frančišek je v okrožnici Hvaljen, moj Gospod² zelo jasno opozoril 'da se človeško bivanje opira na tri med seboj tesno povezana temeljna razmerja: na odnos do Boga, do bližnjega in do zemlje (točka 66).' Rešitev je v ponovnem vzpostavljanju pretrganih odnosov. Na kakršnekoli način: s spoštljivim obiskovanjem narave, skrbjo za sočloveka, integralnim pristopom, skratka z odgovornostjo do narave in njenega sestavnega dela – človeka, za vernika pa tudi do Boga.

Dr. Peter Skoberne, naravovarstvenik in biolog

---

¹ Zaščitena območja, obnovljena s sredstvi EU in sredstvi iz drugih virov, so vključena tudi kot cenjene destinacije v turistično ponudbo lokalnih skupnosti. Primer: <https://kranjska-gora.si/znamenitosti/naravni-rezervat-zelenci>.

² https://www.vatican.va/content/francesco/si/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si.html